

УДК 615.825/616.711-056.24

Авраменко О. М.

Харківська державна академія фізичної культури

МЕХАНОТЕРАПІЯ У ВІДНОВНОМУ ЛІКУВАННІ ХВОРИХ НА ОСТЕОХОНДРОЗ ПОПЕРЕКОВОГО-КРИЖОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Анотація. Розглянуто застосування апаратів механотерапії в комплексному відновному лікуванні хворих з неврологічними проявами поперекового-крижового остеохондрозу. Описано програму фізичної реабілітації для осіб чоловічої статі з радикулоішемією L₅-S₁, яка була розроблена та впроваджена в роботу відділення відновного лікування обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру. Оцінено ефективність запропонованої програми відновного лікування на підставі вивчення її аналізу динаміки неврологічного статусу, даних реовазографії та гоніометрії.

Ключові слова: фізична реабілітація, механотерапія, попереково-крижовий остеохондроз, радикулоішемія.

Вступ. Остеохондроз хребта – це дегенеративно-дистрофічні зміни міжхребцевих дисків, в основі яких лежить передусім дегенерація пульпозного ядра диска з наступним ураженням суглобів і зв'язкового апарату [5; 6].

В останні роки, у зв'язку з невпинним зростанням кількості хворих, остеохондроз хребта набуває дедалі більшої соціальної значущості. У сучасному світі на остеохондроз хворіє від 40 до 80% населення земної кулі [6]. Тому на сьогодні аспекти діагностики, лікування, фізичної реабілітації та профілактики остеохондрозу є надзвичайно важливими і для населення України. Остеохондроз хребта посідає одне з перших місць у структурі захворювань з тимчасовою втратою працездатності й інвалідності населення України [3].

Остеохондроз хребта вражає людей переважно працездатного віку, триває довго, має часом тяжкий перебіг і схильність до рецидивів. Щорічно кількість хворих збільшується, все частіше захворювання діагностують у осіб молодого віку. Остеохондроз може розвиватися у людей, які займаються тяжкою фізичною працею, а так само у спортсменів. Захворювання частіше зустрічається в тих видах спорту, де є постійне перевантаження хребта, що нерідко супроводжується макро- та мікротравмою, особливо у штангістів, борців, легкоатлетів, гімнастів, акробатів, футболістів, велосипедистів [2; 5; 6]. Остеохондроз переважно вражає попереково-крижовий і шийний відділи хребта, що найбільше перевантажується [2; 4–6]. Попереково-крижовий радикуліт є найчастішим проявом остеохондрозу [4]. Крижі та попереки тримають вагу всього тулуба і більше від інших відділів хребта страждають від неправильного положення та підйому ваги. Крім того, в крижах у дорослої людини відсутні міжхребцеві диски, які знижують навантаження в останніх сегментах хребта [1; 2; 6]. Рухи попереково-крижового відділу відбуваються головним чином у місці зчленування V (нижнього) поперекового хребця з I (верхнім) крижовим.

Для лікування та профілактики остеохондрозу останнім часом застосовують як консервативні, так і оперативні методи лікування. Провідним серед консервативних є немедикаментозні методи лікування, фізична реабілітація, що включає лікувальну фізичну культуру (ЛФК), масаж, фізіотерапію, гідрокінезотерапію, рефлексотерапію, мануальну терапію, механо-

терапію тощо [3; 5; 6].

Механотерапія – це система функціональної терапії з використанням різноманітних приладів та апаратів, які застосовують у комплексі з іншими засобами та методами сучасної фізичної реабілітації [1; 5–7]. Точно спрямовані та суворо дозовані рухи, метою яких є відновлення рухливості в суглобах і зміцнення сили м'язів, діють локально на тканини, підсилюють лімфоток та кровообіг, збільшують еластичність м'язів і зв'язок, повертають суглобам властиву функцію. Використовують різні типи механотерапевтичних апаратів, принцип дії яких базується на біомеханічних особливостях рухів у суглобах [5]. Однак застосування механотерапії, зокрема у відновлювальному лікуванні хворих з радикулоішемією, поки ще вивчено недостатньо.

Дана робота присвячена вивченню впливу механотерапії в поєднанні з механічною тракцією хребта, лікувальною гімнастикою, масажем і фізіотерапією у хворих з неврологічними проявами поперекового-крижового остеохондрозу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалася згідно з пріоритетним напрямком 3.5 «Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань», визначеним Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», у межах тематичного напрямку 3.5.29 «Створення стандартів і технологій запровадження здорового способу життя, технології підвищення якості та безпеки продуктів харчування» за темою «Традиційні та нетрадиційні методи фізичної реабілітації при захворюваннях різних систем організму та пошкодженнях опорно-рухового апарату в осіб різного ступеня тренуваності». Номер державної реєстрації 0111U000194.

Мета дослідження: оцінити ефективність механотерапії в поєднанні з лікувальною гімнастикою, механічною тракцією хребта, лікувальним масажем і фізіотерапією у хворих з неврологічними проявами поперекового-крижового остеохондрозу хребта з корінцево-судинною формою – радикулоішемією L₅-S₁.

Матеріал та методи дослідження. Нами було застосовано вивчення й аналіз сучасних літературних джерел з даної проблеми, медичних карток, клінічні методи, дослідження регіональної гемодинаміки методом реовазографії нижніх кінцівок, гоніометрію, рентгенографію попереково-крижового відділу хребта.

Дослідження проводилося на базі Обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру м. Харкова з вересня 2012 року по квітень 2013 року. Під нашим спостереженням знаходилося 43 хворих чоловічої статі у віці від 40 до 50 років (середній вік складав $43,7 \pm 0,8$ роки) з давністю захворювання від одного до семи років. Перебіг захворювання у 31 хворого був рецидивуючим, у 12 – затяжним. Хворі були розділені довільно на дві групи: контрольну (КГ) – 18 чоловіків і основну (ОГ) – 25 чоловіків.

Результати дослідження та їх обговорення.

Первинне обстеження проводилося в перші три дні після надходження до диспансеру та призначення програми фізичної реабілітації. Хворі були підібрані нами з відносно однаковими скаргами, симптомами та терміном перебігу хвороби. Усі хворі були обстежені неврологічно та лабораторно.

Рентгенологічне обстеження попереково-крижового відділу хребта виявило зниження висоти диска, випрямлення поперекового лордозу, сколіоз, субхондральний склероз тощо.

Неврологічний статус складався з симптомів рефлекторно-тонічного захисту хребта, рефлекторних рухових, чутливих і трофічних порушень (табл. 1).

Програма відновного лікування включала механічну тракцію хребта на похилій площині, класичну лікувальну гімнастику переважно у розвантажувальних вихідних положеннях (25–30 процедур), лікувальний масаж (15–20 процедур) і фізіотерапію (три рази на тиждень), яка включала фонофорез прозерину та електрофорез 4% мумію або лідази (курс 10–12 процедур).

Хворі основної групи три рази на тиждень після лікувальної гімнастики займалися механотерапією на

спеціальних апаратах і тренажерах під керівництвом методиста ЛФК або магістра фізичної реабілітації: на початку курсу – 4–5 хвилин з однією 5-хвилинною перервою, сидючи, постійно збільшуючи навантаження до 30 хвилин з двома перервами по 5 хвилин. Темп виконання вправ (на початку курсу повільний) довели до оптимального – 60 коливань за хвилину.

Унаслідок використання запропонованої програми фізичної реабілітації обсяг вільних рухів у паретичній стопі у хворих основної групи збільшився на $12-20^\circ$, у той час як у контрольній групі лише на $5-11^\circ$. У всіх хворих якісна та кількісна оцінка реовазограм показала, що після проведеного відновного лікування периферичне кровонаповнення артерій нижніх кінцівок покращувалося, асиметрія кровонаповнення значно зменшилася. Вказані параметри були більш виражені у хворих основної групи.

Висновки:

1. Запропонована нами програма фізичної реабілітації для хворих з неврологічними проявами попереково-крижового остеохондрозу з корінцево-судинною формою – радикулоішемією L_5-S_1 є ефективною.

2. Комплексне застосування механічної тракції хребта на похилій площині, лікувальної гімнастики, механотерапії, лікувального масажу та фізіотерапії більш виразно цілеспрямовано впливає на відновлення рухових функцій у хворих на попереково-крижовий остеохондроз з радикулоішемією корінців L_5-S_1 , а також викликає значне покращення кровопостачання артерій нижніх кінцівок.

Перспективою подальших досліджень є впровадження розробленої нами програми фізичної реабілітації у роботу відділень відновлювальної терапії міських лікарень і поліклінік, а так само санаторіїв.

Таблиця 1

Порушення рухової функції хворих основної та контрольної груп

Симптоми	Загальна кількість	%	ОГ		КГ	
			Загальна кількість	%	Загальна кількість	%
Слабкість розгиначів першого пальця ноги та парез розгиначів стопи	22	51,2	12	54,5	10	45,5
Парез розгиначів стопи	14	32,5	8	57,1	6	42,9
Парез згиначів і розгиначів стопи	7	16,3	5	71,4	2	28,6
Помірні м'язові атрофії	36	83,7	20	55,5	16	44,5
Значні м'язові атрофії	7	16,3	4	57,1	3	42,9
Порушення чутливості за корінцевим типом	36	83,7	20	55,5	16	44,5
Порушення чутливості, що не мали чіткої межі	7	16,3	4	57,1	3	42,9
Зниження ахілового рефлексу	23	53,5	13	56,5	10	43,5
Випадіння ахілового рефлексу	20	46,5	12	60	8	40,0
Клінічно перонеальний варіант	23	53,5	12	52,2	11	47,8
Клінічно тибіальний варіант	14	32,5	8	57,1	6	42,9
Перонеальний і тибіальний варіант	6	14	4	66,7	2	33,3
Помірно виражений парез стопи	37	86	21	56,8	16	43,2
Виразений парез стопи	6	14	4	66,7	2	33,3

Список використаної літератури:

1. Авраменко О. М. Застосування механотерапії у фізичній реабілітації хворих з радикулоішемією корінців L₅-S₁ / О. М. Авраменко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – (XXMI), 2004. – № 23. – С. 3–6.
2. Граевская Н. Д. Спортивная медицина : [учебное пособие] / Н. Д. Граевская, Т. И. Долматова. – М. : Советский спорт, 2004. – Т. 2. – 360 с.
3. Єфіменко П. Б. Диференційований підхід до масажу хворих на остеохондроз попереково-крижового відділу хребта / П. Б. Єфіменко // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2013. – № 3. – С. 115–118.
4. Клешнина О. А. Нет остеохондрозу / О. А. Клешнина, Т. В. Гитун. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 256 с.
5. Мухін В. М. Фізична реабілітація / В. М. Мухін. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 488 с.
6. Пешкова О. В. Комплексная физическая реабилитация больных пояснично-крестцовым остеохондрозом позвоночника / О. В. Пешкова, Камил Жэнзри // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2004. – № 7. – С. 168–170.
7. Физическая реабилитация: [учебник для студентов высших учебных заведений] / [под общ. ред. С. Н. Попова]; – [5-е изд.]. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 602 с.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2013 р.

Опубліковано: 30.12.2013 р.

Аннотация. Авраменко О. Н. Механотерапия в восстановительном лечении больных остеохондрозом пояснично-крестцового отдела позвоночника. Рассмотрено использование аппаратов механотерапии в комплексном восстановительном лечении больных с неврологическими проявлениями пояснично-крестцового остеохондроза. Описана программа физической реабилитации для лиц мужского пола с радикулоишемией L₅-S₁, которая была разработана и внедрена в работу отделения восстановительного лечения областного врачебно-физкультурного диспансера. Оценена эффективность предложенной программы восстановительного лечения на основе изучения и анализа динамики неврологического статуса, данных реовазографии и гониометрии.

Ключевые слова: физическая реабилитация, механотерапия, пояснично-крестцовый остеохондроз, радикулоишемия.

Abstract. Avramenko O. N. Mechanotherapy in restoration treatment of patients with the osteochondrosis of lumbar-sacrum department of spine. Actuality problem of physical rehabilitation of patients with the osteochondrosis of spine is described by the author. The use of vehicles of mechanotherapy is considered in by a complex restoration treatment of patients with the neurological displays of lumbar-sacrum osteochondrosis. The program of physical rehabilitation is described for the men with radikuloishemiy L₅-S₁, which was worked out and inculcated in work of separation of restoration treatment of regional medical-athletic dispensary. Efficiency of the offered program of restoration treatment is appraised on the basis of study and analysis of dynamics of neurological status, data of rheovasography and goniometry.

Keywords: physical rehabilitation, mechanotherapy, lumbar-sacrum osteochondrosis, radikuloishemiy.

References:

1. Avramenko O. M. Pedagogika, psikhologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannya i sportu [Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sport], Kharkov, 2004, vol. 23, pp. 3–6. (ukr)
2. Grayevskaya N. D., Dolmatova T. I. Sportivnaya meditsina [Sports medicine], Moscow, 2004, vol. 2, 360 p. (rus)
3. Yefimenko P. B. Slobozans'kij nauk.-sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2013, vol. 3, pp. 115–118. (ukr)
4. Kleshnina O. A., Gitun T. V. Net osteokhondrozu [No osteochondrosis], Rostov na Donu, 2003, 256 p. (rus)
5. Mukhin V. M. Fizichna reabilitatsiya [Physical Rehabilitation], Kyiv, 2009, 488 p. (ukr)
6. Peshkova O. V., Kamil Zhenzri. Slobozans'kij nauk.-sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2004, vol. 7, pp. 168–170. (rus)
7. Popova S. N. Fizicheskaya reabilitatsiya [Physical Rehabilitation], Rostov na Donu, 2008, 602 s. (rus)

Received: 28.10.2013.

Published: 30.12.2013.

Ольга Николаевна Авраменко, avramchik_on@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99., г. Харьков, 61058, Украина.

Ol'ga Avramenko, avramchik_on@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

